

Den improviserade

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift
för litteratur, musik och film o.a.

Nr. 44 Mars 1996.

Fjärde årgångens nummer 5.

Redaktör och producent: Christian Lanciai

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen på budgetbasis
i anspråkslös form utan annonser och *utan lay-out*.

Innehåll i detta nummer :

Georg Klein: "Den sjunde djävulen"	2
Kriget i kyrkan	3
Om olämpligheten av att arbetsnarkomaner gifter sig	4
Apologi för Bibeln och Kristendomen, av Johannes B. Westerberg	4
Fotnot (om bl.a. Judas Iskariot)	6
Fotnot om Letnany-förlaget	7
Hans Holmgren in memoriam	7
Nya rön om sömnlöshet	7
Göteborgs Skrivarsällskap	7
Om Osip Mandelstam av Per-Arne Bodin	8
Gotisk historia, del 28, av John Bede:	8
"Om Faraos bestörtning över Israels barn"	
Två dikter: "Dubbelhet" av Claes Lindgren	10
"Till en modern diktare", av Sven Sandegren	10
Krisresan, del 6 : <i>Neapel</i>	11
Musikhistoriens vackraste kärlekssaga (Vincenzo Bellini)	12
Kritik (med bl.a. mera om Franz Liszt)	14
Filmer (främst "Ryttare på taket" och "Les Misérables")	15
Paul Theroux' muntra tågresor	16
Nya Himalayaturer, del 3 : <i>till Rishikesh</i>	16
De tre viktigaste böckerna om Tibet	18
Folket som mänskligheten offrade	19
Årets resplaner	19

Innehållets sensationer :

- Faraos *sin* version av konflikten med Israels barn
- J.B.W. belyser hur Fritänkarens Judasdebatt spårat ur:
"Sanningen om Jesus måste man söka bortom Paulus och Johannes."
- varför J.B.W. vägrar komma tillbaka till Sverige
- det tragiska mysteriet Vincenzo Bellini

- om tibetaner och indianer

- och mycket annat i världens minst lästa tidskrift, utges på 1 à 2 språk, har hittills nått endast Sverige, Finland, Norge, Danmark, England, Irland, Nord-Irland, Belgien, Frankrike, Tyskland, Schweiz, Österrike, Spanien, Portugal, Polen, Italien, Grekland, Bulgarien, Cypern, Turkiet, Egypten, USA, Canada, Argentina, Japan, Indien, Nepal och Tibet.

Göteborg den 29 februari 1996.

Georg Klein : "Den sjunde djävulen"

Detta är en lysande debattbok, som är svår att närmare definiera. Det är ingen roman eller självbiografi utan kanske snarast en samling självbiografiska essayer återgivna nästan i romanform. Formen är viktig, då varje fristående avsnitt tjänar som förberedelse för följande. En lång prolog inleder verket och förklarar titeln "Den sjunde djävulen", som är tagen från Gotthold Ephraim Lessings tyvärr förlorade version av "*Faust*", i vissa avseenden säkert minst lika intressant som Goethes. Det är bara att beklaga att detta drama gått förlorat och att hoppas på att det en dag skall återfinnas, liksom Bachs Markus- och Lukaspassioner.

Den första delen är sedan bokens egentliga introduktion och förberedelse. I ett mellanspel ligger författaren, själv berömd läkare och cancerforskare, på sjukhus för en hjärtoperation, varpå allt är förberett för den viktigaste delen av boken "Modern genetik - en bred motorväg mot smala vägkanter", där han diskuterar detta ytterst brännbara ämnes alla riskmoment och moraliska fallgropar med en överväldigande intellektuell skärpa, moralisk pregnans och omfattande insiktsfullhet. I denna avslutande del ligger bokens hela tyngd och avgörande värde.

Emellertid förekommer det i boken även som en underström en visserligen försiktig men mycket konsekvent kritisk analys av den svenska mentaliteten. Georg Klein är ungersk jude med i princip både Sverige och Israel som hemland och har därmed en nykter och intressant distans till båda dessa varandra ytterst olika mentaliteter. Hans analys av Jan Myrdal måste betecknas som sällsamt välgörande:

"Jag avskyr Jan Myrdal med hela mitt nu så aktuella hjärta. Som jag tidigare vid flera tillfällen uttryckt det ser jag Jan Myrdal som en 'åsiktsclown', en posör och lögnare utan hållning, en ankdammens och mediadebattens soptippstupp och duellhjärte. Frånsett delar av hans ytterst välskrivna självbiografi, som jag finner fängslande, har jag sällan uppfattat honom säga något annat än att han inte har något med Gunnar och Alva att göra. Så har jag i varje fall, med rätt eller orätt, läst honom mellan raderna. Han är visserligen deras son, men enligt vad han påstått misshandlades han bara av dem. Mer än väl förstod jag den dödssjuka Gunnar Myrdal när han yttrade att 'kadavret Gunnar' undanber sig den eventualiteten att Jan skulle närvara vid hans begravning."

Som senare framgår ur detta nummer har även Johannes B. Westerberg långt borta i Indien personliga synpunkter på Jan Myrdal. Kanske det behage båda dessa Myrdals-antipatisörer att konstatera att sagde Jan Myrdal numera mest förekommer i massmedia förespråkande och praktiserande pimplandet av rödvin samt nyttjandet av bidéer hellre än toapapper. Media lär efter östblockets sammanbrott inte längre ta Pol Pot-beundraren Jan Myrdal på fullaste allvar.

Mera respektfull är Georg Klein mot den mer rumsrene Stig Claesson 'Slas', men även här skiner en viktig kritik fram:

(Ur "Den förvirrade älgen", författarens personliga ord till Stig:)

"År 1947, året innan Tito stöttes ut ur Stalins monolitiska imperium, skulle du förmodligen inte ha varit beredd att acceptera att den socialistiska drömmen var på väg att omvandlas, och att den på sina håll och alldeles särskilt i 'socialismens hemland' redan för länge sedan hade omvandlats till en mardröm. Dess like fanns endast i de koncentrationsläger, tortyrkammare och gaskamrar som en häpen värld nyligen hade dragit förhängena ifrån, sedan Adolf äntligen hade befriat mänskligheten från sin närvaro."---"Gång på gång återkommer du till den ungersk-judiske poeten Miklós Radnóti som sköts i nacken efter flera veckor av forcerad marsch senhösten 1944. Hans kropp hittades efter kriget i en massgrav. Hans sista dikter, som skrevs under dödsmarschen, låg i fickan på hans trasiga överrock. Du försöker översätta några av dessa underbara dikter, dessa den så ofta blodbefläckade ungerska litteraturens svarta klassiker. Du lyckas inte nämnvärt med tolkningen av det vilda motspänstiga språket, men din känsla lyckas ändå krypa in i orden. Du lever dig in i dem och du misslyckas med att leva dig in i dem, du kan och kan inte identifiera dig med den förfärliga död som bor i dem, som bokstavligen viner om dem, - eller?"---"Du som med så få men träffsäkra ord kan återge exakt vad dina ensamma åldringar känner i de avlägsna och alltmer glesbefolkade svenska byarna, du som kan uppleva hur de rotlösa storstadsungdomarna känner sig, du kan endast betrakta Radnótis dödsmarsch utifrån. Undra på det! Fattas bara annat! Det är beundransvärt att du alls försöker. Men här står din omsorgsfullt dolda, lågmälda passion och bankar förgäves på den igenmurade porten - ja, din lidelse som strålar om dig som en personlig kroppsdunst som ingen känslig mottagare någonsin kan ta miste på. Vad den säger? Jag kan inte höra det tydligt. Men jag tror att den säger 'jag begriper för fan ingenting'."

Just denna fras 'jag begriper för fan ingenting' har man hört gång på gång från svenska socialisters munnar efter 1989. Det är liksom deras försvar för att de under 40 år stödde den ideologi som företrädde av sådana som Stalin, Mao Zedong, Pol Pot, Jan Myrdal och så vidare. Är det något försvar? Ja, det är exakt samma försvar som det tyska folket presterade efter 1945 när de efter 12 års uppbackning av Hitler menade att de inte vetat någonting om koncentrationslägren och judeutrotningen.

Det är oförsvarligt.

Ingen tycker om att medge att ha blivit lurad, men det är värre att vägra medge det för sig själv efteråt än att en gång bli det.

Kriget i kyrkan

1042 lekmän i Svenska Kyrkan har genom namnunderskrifter bett biskopen i Göteborg Lars Eckerdal tänka om i homosex-frågan. Denne vägrar göra det med hänsyn till att "man inte väljer sexuell läggning" och att "heterosexuella och homosexuella har motsatta erfarenheter av vad som är natur och onatur". Därmed går biskopen i Göteborg mot alla landets övriga biskopar, och stöd lär han ha av kanske endast den för förtal och ärekränkning etc. åtalade kyrkoherden i Annedal.

Georg Klein har en intressant synpunkt i denna fråga: Om homosexualitet skulle sitta i generna och vara ärftligt betingad så skulle den väl rent logiskt ha utrotat sig själv, då homosexuella och lesbiska par aldrig kan få barn. Rent logiskt är det alltså knappast troligt att homosexualitet sitter i generna eller kunde vara en "naturlig" läggning.

Ett annat intressant experiment med gorillor i USA påvisade att dessa endast blev homosexuella i fångenskap. Då uppstår frågan: kan vårt samhälle i egenskap av "övervakande kontrollsystem" ha en liknande effekt på oss människor?

En annan källa påvisade homosexualitetens stora fördel: Om alla uppmuntrades till homosexualitet och sådana äktenskap blev helt lagliga och accepterade skulle befolkningsexplosionen bli åtgärdad.

Tyvärr är dock homosexualitet mest förekommande i rika länder med låg nativitet, som Frankrike, Schweiz och Sverige, medan i befolkningsexplosionländer som Nepal och Indien man hellre förespråkar kondom och familjeplanering, alltså förebyggande åtgärder, än fri homosexualitet, som där åtnjuter oinskränkt tolerans utan att detta hämmar befolkningsexplosionen.

I nr 41 menade Fritänkaren, att det är lika dumt att uppmuntra som att förfölja homosexuella, vilket också landets alla biskopar (utom en) och de 1042 namnunderskrifterna tycks ha menat. Vi tillade, att "det enda sunda är väl att strunta i dem." Detta har misstolkats till ren diskriminering. Med att "strunta i dem" menades att inte göra något väsen av deras problem utan låta dem ha det för sig själva.

Om olämpligheten av att arbetsnarkomaner gifter sig

Häromsistens hävdade en psykologisk expert på området i Göteborgs-Posten med 101-procentig tvärsäker bestämdhet att en arbetsnarkoman aldrig kunde räkna med att kunna ha någon partnerskapsrelation till en annan människa. Varför döma arbetsnarkomaner till en så gränslös hopplöshet?

Antag att två arbetsnarkomaner dras till varandra och älskar varandra. Antag att de har samma intressen. Tvärtom mot massmediaexpertens råd skulle därmed vissa klara fördelar infinna sig.

Framför allt skulle de varken knappast slita på varandra eller vara varandra otrogna. De få stunder de skulle kunna ha tillsammans skulle kanske just därigenom kunna bli desto större höjdpunkter.

Fritänkaren förmodar att experten i GP snarare avsåg verkställande direktörer på ständiga affärsresor och på ständiga styrelsemöten och som aldrig kunde vara hemma, än exempelvis maniska konstnärer, fanatiska bokmalar eller kroniskt slavarbetande musiker.

Visserligen vållades Henry Purcells död av hans fru när hon inte tolererade hans sena repetitioner och låste ut honom hemifrån sent en kväll när det var kallt så att han fick lunginflammation, visserligen förnekade sig Händel ett äktenskaps fröjder med ursäkten att kvinnor bara tänkte på sig själva, och det är verkligen få stora musiker som alls har kunnat genomföra lyckliga äktenskap, beroende mest på den nästan omänskliga disciplin som musiken som yrke är. Men varför utesluta möjligheten för dem?

Det har spekulerats mycket i otrohetens välgörande effekt för ett förhållande, vilket knappast håller i längden. Om något är av betydelse i ett äktenskap så är det just troheten, och i klar motsats till experten i GP skulle Fritänkaren vilja påstå, att just i förhållandet mellan två arbetsnarkomaner kan troheten vara som störst.

Apologi för Bibeln och Kristendomen, av Johannes B. Westerberg

Herr redaktör,

Med all respekt för er intressanta tidskrift, men den debatt ni utlöst genom min artikel om bland annat Judas Iskariot har sparat ur från början. Ändå vill jag inte tillrättalägga någonting. Jag önskar bara formulera mig alldeles klart.

Ingen vet någonting säkert om Jesus eller hans tolv (tretton) apostlar. Hans verksamhet var från början till slut ett mysterium och var bara ägnad att ge upphov

till mysterier. Därför var hans kyrkas första och största misstag att försöka konkretisera något av hans verksamhet i form av etablerade dogmer. Den första som inledde denna förkastliga antikristliga verksamhet var den store religionsgrundaren Paulus, som emedan han inte förstod bättre var den förste att förråda och fullkomligt fördärva kristendomen.

Den andre som deltog i samma destruktiva verksamhet var aposteln Johannes, som genom sitt evangelium etablerade Jesus som kultfigur av mer gudomlig än mänsklig art. Även detta var att totalt korrumpiera kristendomens innersta väsen.

Ända sedan dess har man i 1900 år i alla delar av världen (men särskilt i den västerländska) hängivet ägnat sig åt att fortsätta fördärva kristendomen genom uppfinnandet av dogmer (kyrkan) eller genom hypoteser grundade på "vetenskap", som generellt strävat efter att bortförklara hela Bibeln som lögn och förbannad dikt och som i modern tid till och med tvärsäkert påstått att Jesus aldrig existerat och att religionen kristendomen helt och hållet är Paulus förtjänst. Det är den hittills yttersta konsekvensen av det stadigvarande fördärvandet av kristendomen.

Det var därför jag lämnade Västvärlden, och min exil därifrån är väl att betrakta som definitiv och frivillig. Ett samhälle som förkväver fantasin, håller sig etablerat genom att begränsa människornas tankefrihet, kallar all idealism för farlig och betecknar den som samhällsomstörtande verksamhet, och som utesluter och bekämpar alternativ i stället för att befrämja dem, är omänskligt och självdestruktivt. Då är den eländigaste hippiekoloni sundare.

Beträffande försöken att bortförklara Bibeln och i synnerhet Jesus är det första och största misstaget just att förneka möjligheten av att det som står kan ha ägt rum. Varför stänga dörren när man aldrig kan komma ut om man inte öppnar den? Ytterst litet av vad som står i Bibeln kan bevisas ha ägt rum. Det är väl i stort sett bara staten Israels historia från kung David framåt. Vad som mest talar för att det mesta som står i Bibeln *har* ägt rum är dess psykologiska realism. De fem Moseböckerna är den första litterära realismen i historien. Denna framgår främst ur de skildrade relationerna. En historia som den mångåriga brödrafejden mellan Esau och Jakob med alla dess mångskiftande turer med dödlig fientlighet omväxlande med försoningsscener, den skakande psykologin i skildringen av relationen mellan Josef och hans bröder, skildringarna av Mosses heliga vrede när han dräper en egyptisk tillsyningsman och slår sönder stentavlorna inför guldkalvens totala desillusion om det folks tillförlitlighet som han offrat allt för, den romantiska episoden om Ruth och Boas - alla sådana personliga förhållanden kan omöjligt vara påhittade. De är för övertygande och äkta för att bara kunna avfärdas som "vetenskapligt ohållbart". De är för mänskliga för att kunna bortförklaras av en etablerad omänsklighet.

På samma sätt är allt vad som står i Nya Testamentet teoretiskt möjligt. Judas *kan* ha varit en sniken förrädare som stal pengar ur apostlarnas gemensamma kassa, men han *kan* också ha varit Jesu närmaste lärjunge och den ende helt initierade i mysteriet. Den ena möjligheten utesluter inte ens den andra. Episoder som när Tomas sticker sitt finger genom hålen i Jesu händer, änkan vid brunnen, Petri fiskafänge när Petrus ger sig i vattnet för att han ser Mästaren på stranden, den prostituerade som skall stenas när Jesus säger: "Den av er som är utan synd kaste första stenen" varpå hela företaget kommer av sig - det är för mänskligt realistiskt, för levande för att kunna vara, som din Göteborgsprofessor Alvar Ellegård skulle beteckna det, lögnaktigt nonsens, en typisk företrädare för det samhälle jag för alltid tagit avstånd från, det av torr urtråkig vetenskaplig sterilitet dominerade ihjälindustrialiserade välfärdssamhälle, vars största ansträngning sedan det andra världskriget har varit, som du belyst, att sätta in sina yttersta resurser på att framställa Plutonium. Ett sådant samhälle kan bara betecknas med ett enda adekvat uttryck: Antikrist. I ett sådant sammanhang kan aldrig en sådan som jag passa in och egentligen ingen mänsklig människa.

Den fjanten professor Ellegård var inte den enda som fick mig att ta steget fullt ut bort från detta samhälle. Sådana företrädare, som försöker bortförklara inte bara Bibeln och Jesus utan även Auschwitz och Treblinka, är många. En annan var Jan Myrdal, som tilläts dominera alla massmedia med sina Pol Pot-sympatier och öppet förklara att judeförintelsen under andra världskriget aldrig ägt rum utan att en enda svensk någonsin kastade en ruten tomat emot honom. Olof Palmes vackra varumärke Solidaritet försvann som realitet i Sverige i och med att skattetrycket gjorde alla svenskar till fifflare av nödtvång enligt naturlagen "nöden har ingen lag", vilket medförde, att taxeringsmyndigheten förvandlades till en inkquisition för vilken alla som påträffades med den minsta fläck (även de fattigaste) hänsynslöst stämplades med domen "skyldig till brott" som "kriminell parasit" för livet, medan höga socialdemokratiska pampar, må svenskarna aldrig glömma bort transportbasen Hans Ericsson, allt mer började se mellan fingrarna på sina egna affärer. Sådana skattebetalare som du, som åkte fast på grund av ett datormisstag och sedan vägrades återupprättelse, var legio. Nackdelen med avkristningen av samhällen som Sverige och Frankrike är att människorna i stället blir hänsynslösa egoister med negativism och elakhet som substitut för samarbetsvilja och kristen hjälpsamhet, vilket jag inte kan bedöma som sunt. Resultatet blir ett typiskt mobbningsamhälle ständigt på jakt efter syndabockar att offra för sina synders skull och efter hackkycklingar att avreagera sin frustrerade aggressivitet och elakhet på. Då är fattigdomen och fantasin i ett land som Indien betydligt sundare och mänskligare.

Beträffande din vän "John Bedes" förfrågan om Jesu grav i Indien så besvarar hans fråga sig själv.

Mycket tyder på, att Jesus lärde sig till mästare inom buddhismen i Indien, och att han efter fullbordad mission i Jerusalem återvände till buddhismen i Indien.

Fotnot. Beträffande Judas Iskariots öde har den fransk-amerikanske engelsmannen Paul Theroux intressanta upplysningar från sitt tåggluffande bland de Tomaskristna i södra Indien, där St. Judas betraktas som "de hopplösa fallens skyddshelgon". En helgedom ägnad åt honom i Colombo (Ceylon) belägrades av pilgrimer, till och med buddhister och hinduer. Hans dag firades den 28 oktober, och "brev strömmar in till församlingsprästen med vittnesbörd om den underbara bönhörelse som åkallan av helgonet medfört. Många av dem har varit sådana som varit insnärjda i ett till synes hopplöst nät av byråkrati och som hänvänt sig till Sankt Judas, vilken har hjälpt dem att finna en lösning. Församlingsprästen mottager regelbundet försändelser från utlandet, från personer vilka innan de lämnat ön efter något affärsbesök eller någon studievistelse varit bundna av bestämmelser och avogt inställda myndigheter och som övervunnit dessa efter bön till Sankt Judas."

Det är så man får arbeta. I brist på vetenskapliga bevis får man ta vara på folkliga traditioner, som inte kan ha kommit till ifrån ingenting.

Beträffande det aktuella påståendet att Kristus skulle ha varit palestinier är detta en absurditet jämförbar med överste Khadaffis påstående på 70-talet att William Shakespeare i själva verket skulle ha varit libyer. Palestina var romarnas latinska namn på filistéernas land, det fenikbesläktade folk som kung David på sin tid slog med, som bodde utmed kusten med centrum i Gaza och som i regel var det folk i landet som länder västerifrån först kom i kontakt med. "Palestina" betyder alltså "Filistéen". Båda släkttavlorna i Matteus och Lukas evangelium tyder dock på att Jesus var jude av kung Davids hus och därmed knappast någon filisté.

Detta är första gången Johannes talar om att aldrig mer återvända till "Västvärlden". Han lämnade Sverige för precis fyra år sedan, och detta markerade beslut från hans sida har kommit efter att han som den förste fått läsa hela redaktörens självbiografi, som därmed kan ta på sig ett visst ansvar i situationen. Slut på fotnoten.

Fotnot om Letnany-förlaget. Detta strävar vidare i motvind trots elaka rykten om att det tappat sugen. Världen är full av tappade sugar men inte Letnany-förlaget. Vi försummade i senaste nummer att utmärka det som Letnany-förlagets tredje publikation, vilket var rent slarv. Det lägsta pris som vi fått från något tryckeri för en 96-sidig enkel diktbok är 13,900 kronor, vilket är för dyrt för förlagets obefintliga resurser. Emellertid finns det alltid utvägar och alternativ: ett allvarligt läge är aldrig hopplöst, och ett hopplöst läge är aldrig allvarligt.

Hans Holmgren in memoriam

Fritänkaren ber att få framföra sitt deltagande till familjen. Fastän vi inte kände Hans närmare, jag träffade honom bara två gånger, måste olyckan betecknas som en katastrof för alla som kände honom och familjen. Vi hyser den varmaste medkänsla med modern och dottern inför framtiden.

Nya rön om sömnlöshet

Ligger du vaken om nätterna och kastar dig av och an i förtvivlan över att du inte kan sova? Eller ligger du och grubblar dig vaken medan tankarna virvlar så intensivt att du därför inte får någon ro för sömn? Eller tror du att det är något fel på dig för att du lider av kronisk sömnlöshet? Tror du att det är nerverna som spelar dig ett fullt och kroniskt spratt? Det är kanske inte så illa som det verkar. Det är nämligen kanske rentav så att du helt enkelt råkar vara en *tulku*.

Vad i all fridens namn är då en tulku? Jo, det är faktiskt lika konstigt som det låter, och begreppet är svårt att definiera. Men en tulku är ett slags andligt mera medveten människa än "vanliga" människor. Ordet är tibetanskt, och Dalai Lama är en typisk tulku. En fullfjädrad tulku är fullt medveten 24 timmar om dygnet, hans/hennes medvetande sover inte på nätterna, och den buddhistiska definitionen av en tulku är en som "tar med sig kunskap" till sitt jordeliv.

Så sömnlöshet behöver inte alls vara något besvär. Det kan tvärtom vara avancerade och avundsvärda tulku-egenskaper.

Alla meditationsidkare vet, att rätt meditation kan vara mera effektivt och välgörande än vila och sömn. Så det dumaste man kan göra vid sömnlöshet är att spänna sig och bekriga tillståndet. Slappna av i stället, däm inte upp tankarnas stormflod, låt grubblandet flöda fritt som drömmar, och vila med öppna ögon om det inte går med stängda. Tiden går lika fort ändå, och en tulku behöver aldrig ha tråkigt.

Göteborgs Skrivarsällskap

Detta är en samling entusiaster i alla åldrar som tycker om att skriva, men föreningen har även till syfte att uppmuntra och öka litteraturläsandet utom skrivandet. Medlemmarna träffas minst en gång i månaden vid kafékvällar, varvid vem som helst får läsa upp vad han/hon/den/det vill. Applåderna infinner sig alltid och rör sig längs en skala från artighet till entusiasm. Vid den senaste träffen var det tio som hade något litterärt att frivilligt bjuda på. Stämningen är ej sällan den bästa tänkbara, och föreningen har idag 115 medlemmar över hela landet. Årsavgiften är bara 100 kronor. Någon höjning blev det inte i år heller. Enligt den äldsta i styrelsen, som jag känt sedan 1971, har föreningen funnits sedan mer än tio år.

Det är dock inte bara en flams- och trams- och trivselförening. En allvarston är påtaglig i ganska bjärt samhällsrealistisk kolorit. Min egen biljett in i föreningen var poeten Henning Enedal med rötter i Österbotten, som tog livet av sig för två år sedan. Man märker tydligt en intressant tendens i detta litterära sällskap att genomskåda samhällets lögner, demaskera dess påklistrade leenden och falska fasader och att satsa på individen som det enda mänskliga alternativet till den etablerade grottekvarnens omänsklighet. Föreningen är politiskt och ideologiskt helt obunden, men en gestalt som Viktor Rydberg hade kunnat tjäna som dess beskyddarfigur.

Om Osip Mandelstam av Per-Arne Bodin

Enligt en artikel av denne med rubriken "Ryssland och det antika arvet" skulle Osip Mandelstam ha varit den förste och ende som poängterade det bysantinska och grekiska antika kulturarvets gränslösa betydelse för Ryssland. Detta måste vara ett missförstånd. Katarina II införde och etablerade den antikiserande klassicismen i Ryssland, som förblev dominerande där ända fram till 1917, främst inom arkitekturen men även inom konst och poesi. Pusjkin, den mest klassiska av ryska poeter, är otänkbar utan Lord Byrons förebild, som egentligen bara levde för, med och i den klassiska antiken, liksom de flesta andra unga klassiska romantiska skalders på den tiden. Både Dostojevskij ("En löjlig mänskans dröm") och Tolstoj (som läste Platon på grekiska) betalade litterär tribut till den klassiska antiken. Osip Mandelstam var långt ifrån den förste. Däremot var han den siste under sin tid, då Stalinterrorn med funkisarkitektur och ideologisk enkelriktning på alla kulturområden just kvävde allt sådant.

Gotisk historia, del 28, av John Bede.

Om Faraos bestörtning över Israels barn.

Och sällskapet for iväg. Outtröttligt och ständigt bekymrad bad Göte att de skulle komma fram och därefter även tillbaka med ett lämpligt antal medlemmar av det heliga prästerskapet som kunde visa Götes folk den rätta vägen. Ty ända sedan Atles död hade folket varit förvirrat och dels längtat efter gårdagens förlorade kontakt med det heliga landet och dels strävat nedåt mot barbari och analfabetism.

Tro ej att det bara var de utvalda tolv som for iväg. Nej, de hade i sin tur utsett ett tjog män att hjälpa dem under resan och göra färden dräglig. De tjugo extra var starka rediga gossar, av vilka ingen följde med motvilligt.

Tre månader tog det för dem att komma fram till Aidas barns ort. Det var inte någon stor och rik, bördig och välmående ort som Uppsala var, men mänskorna var desto mera hjärtegodas. Och de gav resenärerna noggranna instruktioner om hur de skulle fara rätt över havet för att nå den kontinents nordspets som de sedan skulle följa ända till det stora sundet, medan de fick vila ut och äta sig mätta. Ty fastän Aidas barn var fattiga såg de till att alla främlingar som besökte dem fick äta sig mätta och må så väl som möjligt, det vill säga mycket bättre än de själva. Och efter en vila på femton dagar skildes Uppsalasällskapet från Aidas släkt med tårar och saknad och vemod.

Tre år tog resan från Aidas barns ort till det stora sundet som bildade nyckelhålet mellan två omätliga hav. När de äntligen kom in i sundet för en stilla varsam vind under klarblåa skyar sökte de sig i land och klev upp på en magnifik klippa öster om vilken det nya än blåare och varmare havet bredde ut sig. Klippan var sundets

drottning. Den höjde sig som en enorm massiv vaktpost vid den stora alltid öppna porten. Uppe på klippan hade de en regelrätt gudstjänst under vilken de offrade ett lamm som tackoffer för den lyckligt passerade första och svåraste delen av resan. De hade haft stormar mest hela vägen, men det nya havet tycktes vida fridsammare. När de varit uppe på berget från morgonen till middagen gick de ner igen, fann lättfångat vilt som de slaktade och åt och stannade ännu i land över natten. Morgonen därpå fortsatte de färden.

Efter fyra månader kom de fram till den stora floden och det gröna landet Egypten. Invånarna där i landet tog väl hand om nordborna, vilkas ankomst blev en stor sensation i hela Egypten, emedan egyptierna aldrig förr hört talas om de trakter och hav som nordborna kom från, ty egyptierna hade aldrig varit kloka nog att lära sig vad hebréerna, fenikierna och Kittim kunnat lära dem. Och Fred och hans män fördes inför Farao, Egyptens evige odödlige gudomlige konung, under stor pomp och ståt och omständliga ceremonier. Med svårighet kunde de förstå varandra, men när Farao fattat att Fred och hans män kommit för att söka Abrahams barn blev Farao mycket förskräckt.

"Det folket har förorsakat de värsta olyckor Egypten någonsin varit med om!" utropade han. "Vad vill ni dem?"

Fred förklarade att de gärna ville träffa Abrahams barns präster, ty dessa ville gärna Freds konung där hemma ha kontakt med. Då sade Farao:

"Jag ska tala om för dig vad detta heliga folk och deras präst Moses har ställt till med här i landet. De bodde här och ville ut härifrån hem till sitt eget land, men vi ville ogärna skiljas från dem, emedan de var oss till så stor nytta. Men när vi ville hålla dem kvar förvandlade de först vår oundgängliga vattenflod till en flod av blod, och allt sötvatten i hela landet blev till blod. Ni kan föreställa er vilken katastrof det blev för oss! Alla fiskar och vattendjur dog, och en förfärlig stank bredde ut sig i hela landet. Det var bara blod, blod överallt! Det till och med regnade blod! Allt blev rött och hiskligt. Endast några djur trivdes bra i det ruttna blodet, och det var myggorna, flugorna, gräshopporna och paddorna, och dessa förökades så starkt över hela landet, att luften var tjock av dem, och var man gick trampade man ihjäl tjocka äckliga paddor, som låg och ruttnade överallt. Det var absolut fasansfullt! Skulle man till att äta kröp det paddor ur maten. Alla matförråd och sädesupplag infekterades av insekter, skalbaggar, gräshoppor och paddor. Det var mer än förfärligt. Och himlen förmörkades av flugsvärmar, och varenda människa nästan åts upp eller dracks upp levande till sista blodsdroppen av förfärligt stora och äckliga myggor. När man slog ihjäl dem blev det stora äckliga klibbiga stinkande låskor av blod. Och med allt detta elände kom naturligtvis pesten. Nästan var och varannan människa fick stora svarta bölder och dog, och där låg det ruttnande lik överallt bland alla döda ruttnande paddor. Nästan all vår boskap strök med. Och gräshopporna åt upp allt grönt i hela landet, och därefter började de även äta våra kläder och till sist oss själva. De anföll mänskorna i tjocka svarta moln av svärmar som inte tycktes bry sig om vad de anföll och åt bara de fick sluka allt som kom i deras väg levande. Det var stora feta glupska gräsliga gräshoppor, som monster, stora som råttor. Och råttorna och iglarna skall vi inte tala om. Allt detta och mycket mer därtill åstadkom hebréerna bara för att vi inte ville skiljas från dem."

"Men hur kan väl ett folk åstadkomma sådana naturkatastrofer av egen vilja?"

"Fråga inte mig. Men deras ledare Moses tog på sig ansvaret för varenda landsplåga som drabbade Egypten."

"Menar ni att han förutsade dessa landsplågor, som om han själv ville att de skulle ske?"

"Ja, och han blev inte ett dugg förvånad när de skedde, inte ens när alla våra förstfödda barn dog knall och fall på en enda natt."

"Det låter ju inte klokt. Var är de nu?" frågade Fred.

"Någonstans i öknen. Det var dit de av någon anledning ville."

"Vad skulle de göra där?"

"Jag har inte den blekaste aning."

Och Fred och hans män gav sig ut i öknen för att söka och finna Abrahams barn, mycket förbryllade över vad de fått veta av Faraos om vad de ställt till med och mycket tagna av Faraos bestörtning över deras handlingsätt och hans bekymmer över Israels kanske för alltid förlorade barn.

(I nästa avsnitt agerar Fred som diplomatisk försoningsman mellan Moses och Faraos.)

Dubbelhet, av Claes Lindgren.

Oändlighet är vårt väsens signatur.
Inom kroppens begränsade yta
slår själen med oro mot revbenens mur
som den en gång är kallad att bryta.

Att obegränsad tvingas existera
begränsad inom kroppens köttfodral;
därav all längtan efter något mera
än konsumtionssamhällets dystra kval.

När kroppens snäva gränser blir en snara,
då märker man, först då, sin evighet
och längtar att till större vidder fara.

Ett liv begränsat till det animala
kan aldrig tillfredsställa den som vet
sin andes storhet mitt i det banala.

Till en modern diktare, av Sven Sandegren.

Varför skall allting sägas så märkligt,
göras så svårt för oss att förstå?
Det, som är sant, och det, som är verkligt,
kan vi väl kanske fatta ändå.

Livet omkring oss är fullt utav under,
som vi väl fåfängt grubbla på.
Men låt de enkla och lyckliga stunder
inte fördunklas och tilltrasslas så.

Diktarens konstmässigt flätade ordspråk
har jag svårt att få mening i.
"Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta"
så sade en gång ett diktargeni.

Krisresan, del 6 : Neapel

Resan från Marsala till Neapel avlöpte tämligen smärtfritt om dock utan sömn under natten, då kupén var fullsatt. Desto bättre blev man mottagen av Neapel, där jag personligen blev avhämtad av min unge värd, resans kanske mest häpnadsväckande lyckträff. Unge Armando, blåögd med glasögon och rödlockigt hår, mycket liten till växten, är bara 21 år gammal och redan väl berest. Han gjorde sin första utlandsresa till Sri Lanka (Ceylon) vid 18 års ålder och ämnar nästa år besöka Kina under 6-7 månader i egenskap av sinolog. Samtidigt som han arbetar nattetid som kypare studerar han hårt under dagarna för att klara sina examina vid *Istituto Universitario Orientale*, ett av världens fyra berömdaste orientaliska institut, av vilka de andra tre är Paris, Amsterdam och Cambridge. Professorn i Neapel är för närvarande katalansk och heter Prats. Utom de flesta europeiska språk utom katalanska behärskar han även de flesta orientaliska språk. Neapel är en stor universitetsstad, och en hel stadsdel i centrum består av bara universitetsbyggnader och bokaffärer. Mest berömd av Neapels fakulteter är kanske den medicinska, som grundades av vår gamle vän Fredrik II Hohenstaufen i början av 1200-talet och som länge var den ledande i världen.

Min första utflykt på egen hand i staden gällde naturligtvis Santa Lucia, den mångbesjungna udden som är huvudperson i den uttjatade och misshandlade sången med samma namn, som alltså inte alls har något att göra med helgonet med håret i ljusan låga utan bara med den främsta hamnutsikten från Neapel över vattnet mot Vesuvius. Udden omfattar en mycket pittoresk liten hamn ungefär som Portofino med bara restauranger överallt utom båtar, ett tydligen mycket populärt utflyktsställe för napolitanare om kvällen.

Även Armandos hus är praktfullt beläget i Herculaneum vid foten av Vesuvius ett stycke uppåt, varifrån man även har en idealisk utsikt över hela Neapel mot nordväst. Hans far låg på sjukhus, hans mor skötte huset ändå, och han hade även två syskon utom en förnämlig terrass på taket med ännu bättre utsikt än från huset.

Vi hade mycket att diskutera och prata om då våra intressen nästan överensstämde helt med varandra. Han sög i sig allt vad jag visste om Tibet och Indien, och han hade redan vid 21 års ålder lyckats vinnlägga sig om samma ekonomiska reseteknik som jag med nästan minimala kostnader. Han hade en gång rest runt hela Europa under 45 dagar för bara 1,100,000 lire, alltså 5500 kronor. Samtidigt är han 23 år yngre än jag, så man kan föreställa sig vad han kan ha framför sig, då hans möjligheter faktiskt är oöverskådliga. Han är samtidigt sprittande spirituell och intellektuell, alert till tusen och mycket godmodig. Det är kanske bara utseendet han har en aning emot sig, men det kan å andra sidan under oändliga resor faktiskt vara en fördel: färre hoppar på en än om man är vacker och ståtlig.

Hans hjärtliga inbjudan innan vi skildes i Athen var emellertid inte den enda anledningen till att jag stannade till i Neapel. Jag hade där en kontakt med mina kontakter i Turkiet, och den visade sig fungera. Till min stora lättnad fick jag veta något om doktor Sandy. Han hade kommit fram till Van och därefter fortsatt in i kurdernas land för att tydligen fortsätta in i Armenien, var han för närvarande troligen vistades. Detta fick mig genast att spekulera i att han kanske ändå med tiden tänkte sig mot Kashmir och Ladakh - Kaukasus är ju egentligen samma berg. Huvudsaken var dock att jag äntligen fick ett livstecken från honom. Detta var den 22 september, tio dagar efter mitt besök i Ankara.

Trafiken i Neapel är ett kapitel för sig. Den är alldeles omöjlig. En vanlig syn är en oändlig bilkö i fullständig röra, där alla sitter stilla i sina bilar och tutar medan ingen gör någonting. På de lokala bussarna åker de flesta gratis. Därför sker det noggrann kontroll. När en buss har 3-4 konduktörer och för övrigt är helt tom vet man att det handlar om kontrollanter - alla som saknat biljetter har stigit av bussen,

och det innebär *alla*. Under rusningstid när bussarna är fullproppade sker det aldrig någon kontroll.

En neger blev tagen på bar gärning ute i San Giorgio 10 kilometer utanför staden på väg in. Han fick betala sin biljett och höll sedan låda hela vägen in till staden, smädande hela det italienska folket i hela världen, som om han blivit utsatt för världens mest himmelsskriande orättvisa, när han bara tvingats betala för den biljett han inte hade. Han hävdade oavbrutet hela vägen in till staden att han skulle lämna Italien omedelbart om han bara kunde.

En annan vanlig syn är en bilist som kört i vägen för en annan så att ingen kommer fram. Den ena måste backa men vägrar. Då måste också den andra vägra. Följden blir en animerad diskussion, under vars gång vanligen båda chaufförerna stiger ur sina bilar åtföljda av sina hustrur, som överträffar sina män i handgriplig argumentering....

Armando har ett lustigt sätt att skratta. Han vänder ansiktet mot himlen och öppnar munnen på vid gavel, men det kommer inget ljud. Hans skratt är lika hjärtligt som ljudlöst. Kanske det är det idealiska skrattet - lika totalt hjärtligt som förbluffande ljudlöst. Ingen störs, men alla berörs.

Den napolitanska mentaliteten är framför allt beundransvärd genom sin lätthet och kvickhet. Livet i Neapel är kanske lättare och billigare än någon annanstans i Italien. Det är svårt att hänga med i farten om man inte är van, men man lär sig snabbt.

Under min sista dag skulle mitt tåg avgå 15.00. Före det ville mina vänner visa mig hela Neapel. Vi for upp till Vesuvius till att börja med och vandrade upp till kratern. Därefter tog de mig omkring till alla de vackraste utsiktspunkterna - San Martino, Posilipo, udden mot Ischia, och så vidare. Allt hanns med på två timmar. Samma morgon hade jag även hunnit visa Armando alla mina tibetanska diapositiv med projektor och skärm, och ändå kom vi till stationen i god tid en halv timme före tågets avgång.

Till lättheten och snabbheten hör också den totala musikaliteten. Armando till exempel sjunger alltid för sig själv, och det är aldrig samma melodi två gånger. Det framstår som helt naturligt, när man upplever Neapel ordentligt, att det inte kan finnas något annat musikaliskt hjärta i Italien.

Musikhistoriens vackraste kärlekssaga

Detta är en fullkomligt sann historia. Det är ingen roman, ingen dikt, ingen legend, ingen fantasi, utan bara rena rama sanningen.

Vincenzo Bellini föds i Catania på Sicilien troligen den 3 november 1801 i en musikerfamilj. Hans far var skicklig pianist och orkesterdirigent, och även två av Vincenzos bröder blev professionella musiker. Vincenzo själv spelade piano redan vid fem år och började komponera vid sex. Hans bana som musiker var alltså självklar från början.

Han lovade bara gott, och hans karriär började bara väl. Emellertid var hans temperament mycket vekt med en tydlig dragning åt melankoli och "ömhetens tårar". Hans största musikideal var Pergolesi, den mycket originelle och genialiske kompositören som inte blev äldre än 26 år (1710-36), och Vincenzo önskade själv tidigt att få dö ung. Hans utseende gick väl ihop med hans melankoliska temperament: en spröd och gänglig gestalt med änglaansikte, ljusa lockar och blå ögon. Sådana nordiska utseenden är alltså vanliga på det sedan årtusenden etniskt otroligt uppblandade Sicilien.

En sak gav honom dock en fullkomlig levnadslycka, och det var hans ungdoms första stora och hans livs enda kärlek Maddalena Fumaroli, den blida och ömma

dottern till en adlig ämbetsman i hög ställning, den fullkomliga skönheten, det romantiska idealet. Han uppvaktade henne som sig bör, men hennes förnäma familj ville inte veta av någon förbindelse med en musikerfamilj. Han förbjöds visa sig mera i hennes hus. Då tog han mod till sig och löpte linan ut i full konsekvens och levererade ett fullkomligt korrekt frieri och det offentligt. Hennes familj gav honom korgen. Ändå förblev han henne trogen livet ut. Han lovade henne, att endast musiken skulle bli hennes rival om hans kärlek, och det löftet bröt han aldrig.

Hans karriär blev sedan en enda oändlig triumfodyssé. Han lade bokstavligen världen för sina fötter, börjande i Neapel, sedan i Milano och Venedig, och sedan London och Paris. Hans operor brukar anföras som nio till antalet, men i själva verket var de fler, egentligen tolv. Emellertid blev operor som "Drottning Christina av Sverige" och "Orestes" bara fragment, medan andra som "*Zaira*" och "*Ernani*" inte har bevarats.

De nio officiella och bevarade operorna är "*Adelson e Salvini*" (om Irland på 1600-talet, Neapel 1825,) "*Bianca e Fernando*" (om siciliansk medeltid,) "*Il pirata*" (Sicilien på 1300-talet, Milano 1827, Bellinis genombrottsopera,) "*La straniera*" (åter medeltid men i Bretagne, Milano 1828,) "*I Capuleti ed i Montecchi*" (Bellinis version av "Romeo och Julia", Venedig 1828,) "*La sonnambula*" ("Sömngångerskan", Venedig 1830,) "*Norma*" (Bellinis enda fiasko, romersk mytologisk tid, Casalbuttano 1831, där Bellini vistades under koleraepidemin,) "*Beatrice di Tenda*" (Norditalien 1418, Venedig 1833 för *Teatro Fenice*,) och "*Puritanerna*" (om vansinne på Cromwells tid, Paris 1834). Mästerverket bland denna mångfald av operor är väl "*Norma*", både musikaliskt, dramatiskt och mänskligt den mest originella höjdpunkten i Bellinis produktion. Dess historia kommer även som närmast Bellinis egen karaktär, då den förevisar ett mysterium. Norma, ett slags översteprästinna i romersk förhistorisk tid, är samtidigt domare och verkställare av lagen. Hon kommer i konflikt mellan lagens bokstav och den mänskliga faktorn, varvid hon överger sin plikt och position för att i enlighet med den mänskliga faktorn hon föredrar duka under för dödsstraffet för sitt förräderi. Historien är nästan symbolisk men djupt mänsklig och åskådliggör ett evigt mänskligt problem. Norma bevisar sig ha rätt med att ta på sig straffet för att hon enligt lagens bokstav gör orätt. Rollen var en av Maria Callas paradroller.

I och med den totala framgången för "*Puritanerna*" i Paris kan inte Bellini komma högre. Han har erövat hela världen och erkänns av alla (även av de äldre Rossini och Donizetti) som den främste.

I detta ögonblick når honom en tragisk nyhet. Hans vänner har försökt dölja det för honom, men i juni 1835 går det inte längre. Han får veta att hans ungdoms och enda älskade Maddalena Fumaroli den 24 september 1834 har avlidit.

Bellinis smärta är utsäglig. Vad som följer är det outrannsaktiga mysteriet Vincenzo Bellinis död. Han isolerar sig helt, han skyller på sitt gamla magbesvär, (han var 1830 dödssjuk i tarmvred,) och vill inte ta emot någon. Han har ingen aptit och ingen lust att leva. En läkare försöker förgäves komma åt att undersöka honom, men när denne äntligen släpps in (den 24 september 1835, på årsdagen efter Maddalenas död,) har Bellini samma dag avlidit.

Man försöker utröna dödsorsaken, en obduktion genomförs för att spåra eventuella förgiftningar, men mysteriet kan inte skingras. Endast skalderna är säkra och överens om att han dog av olycklig kärlek.

Samtidigt fullbordas på detta sätt hans kanske märkligaste konstverk hans eget liv. Det har därmed funnit den fulländade romantiska formen. Hans karriär har varit lysande och överträffat alla andras, och då är det som mest passande att ta steget ner till det definitivt mänskliga planet: kärlekens. En som beundrade Bellini oerhört var Richard Wagner, och det är kanske något av känslorna inför Bellinis kärleksdöd (endast 33 år gammal) som Wagner på sitt eget sätt ger uttryck åt i Isoldes kärleksdöd 30 år senare.

Bellinis musik förblir den renaste av all operamusik. Hans orkestrering är sparsam och koncentrerad då han bygger allt på melodin, denna den mest svärfångade och koncentrerade av alla kompositionsformer. Donizetti, Verdi, Puccini - alla byggde enbart på Bellinis fundamentalt melodiska grund. Hans melodier är inte lättköpta slaggers utan ofta harmoniskt komplicerade och intrikata historier, mer uttrycksfulla och innerliga än lätta att komma ihåg. Både Berlioz och Wagner byggde hängivet vidare på Bellinis uppfinning av den "oändliga melodin".

Den som förstod Bellini bäst var emellertid Chopin. De hade samma temperament, samma melankoli och sprödhed och stod varandra mycket nära som vänner, så nära, att Chopin uttryckte som sin sista önskan att få bli begravd vid Bellinis sida. Chopin stod på höjden av sin skaparkraft när Bellini dog, och det är som om även Chopins finaste melodik kommer av sig när Bellinis hjärta tystnar.

Kritik.

Här är ett expertutlåtande:

"Av alla Rossinis efterföljare är Bellini den mest originelle, ehuru ingalunda den mångsidigaste - snarare är han något enformig i sin elegiska sentimentalitet - men det är likväl karaktär i denna enformighet: smärtans vällust och trånsjukans månskenssvärmeri har få besjungit med samma mästerskap, och ur hans rörande melodier andas den sicilianska herdevisans milda melankoli. Bellini är icke så snillrik och levnadsfrisk som Rossini, men han är i sitt arbete mer allvarlig och samvetsgrann än denne, och han har till förmån för den enkla bundna sången sökt avlasta något av dennes överlastade koloratur samt ge affekten ett djupare uttryck. Jämte Rossini är även den smäktande Paisiello hans förebild. Bellini saknar egentlig dramatisk kraft och enhet, och han gynnar solosången på ensemblens och orkestrens bekostnad, etc."

I Sverige har Bellini i stort sett alltid grovt försummats, och hans enda här uppförda operor är väl "Sömngångerskan", "Norma" och "Puritanerna", fastän Jenny Lind kanske var den idealiska Bellinisångerskan. Det är egentligen bara två andra operakompositörer som liknar honom: Georges Bizet, lika oöverträffat ren och melodisk, samt den lika sicilianske Pietro Mascagni, men bara då i "*Cavalleria rusticana*", som trots sin grovhet rymmer många Bellinibesläktade moment; medan Bellinis närmast befryndade ödesbroder dock är Mendelssohn, som dog under liknande underliga omständigheter efter sin älskade syster Fannys bortgång.

En enda av hans samtida kolleger vände sig någonsin emot honom, och det var - hör och häpna! - Franz Liszt, som menade att Bellinis operor led av en inre svaghet.

Det är intressant att just Franz Liszt, ensam av alla, inte förstod sig på Bellinis väsen, liksom han heller inte förstod Chopin. Framtiden tillhörde denne Franz Liszt, som slog sig fram enbart genom sin oöverträffade teknik som pianist, som ytligt imponerade på alla, medan endast sådana som Chopin blev skeptiska inför denna pianohamrare som spelade sönder både flyglar och hammarklaver genom alltför våldsamt musicerande. En konsekvens av ett sådant musikpraktiserande kan sägas vara Karl-Erik Welins metod att göra en konsert av att gå lös på en flygel med yxa och såg för metodisk och överlagd demolering. Är det musik?

I en sådan värld är Bellini i det närmaste bortglömd. Hans spröda melodik har drunknat i Wagners och Richard Strauss storhetskysteri och i den atonala och modernistiska musikavart som blivit resultatet. Volymen har blivit viktigare än substansen, styrkan viktigare än renheten, och tekniken viktigare än äkthet och känsla. Kanske Bellini redan förutsåg denna utveckling och därför hellre dog än fortsatte.

Filmer

"Ryttare på taket" ("*Le hussard sur le Toit*"), egentligen "Husaren på taket", är återigen en fulländat fängslande romantisk fransk historisk film av mästaren till "*Cyrano de Bergerac*" med Juliette Binoche och Olivier Martinez i de fullständigt lyckade huvudrollerna. Handlingen rör sig i Provence 1832 under den svåra koleraepidemin och med politiska intriger av österrikare mot italienare i exil, av vilka husaren Olivier Martinez är en och samtidigt en ridderlig överste och fulländad gentleman. Han överger inte sin dam i trångmål Juliette Binoche förrän han räddat henne från allt och genom allt inklusive koleran.

Lika lyckad är Claude Lelouchs originella travesti på "*Les Misérables*" med Jean-Paul Belmondo som den hårt prövade hedersmannen. Det är svårt att säga vilken av dessa båda filmer som är bäst, men klart är att det tydligen bara är Frankrike numera som kan göra fulländat romantiska historiska filmer - vi har i år i Fritänkaren än så länge bara haft anledning att recensera franska biograffilmer - fyra stycken. Det enda som brister i Claude Lelouchs intelligenta och intressanta överföring av "*Les Misérables*" till första och andra världskrigets Frankrike är slutet, som alla bearbetare tycks misslyckas med. Den som hittills kommit närmast Victor Hugos åldrade Jean Valjeans bittra slut är femtiotalversionen med Jean Gabin - alla andra och särskilt musikalen har försett slutet med ett falskt *happy end* och till och med Claude Lelouch. Victor Hugos Jean Valjean slutar i bitter ensamhet och vanära, övergiven av alla som han gjort så mycket gott för och dör nästan utan att de får veta det. I romanen finns inga musikal-paljetter och lyckliga leenden utan bara ensamhet och fattigdom - och ett oändligt vemod, som alla omtolkare har missat.

Av de andra intressanta filmer som har upplevats sedan senast är väl den mest spektakulära Milos Formans "*Hair*" från 1979. Det kan inte hjälpas, men denna udda musikal är rent mänskligt och scenmässigt fantastisk. Egentligen är det bara musiken som är misslyckad - inte en enda melodi är något att ha. Men dess fantasmagori av infall och fantasteri med betoning på fri och frisk fantasi med pacifistisk pregnans är på sitt sätt oöverträffad.

Nästan lika spektakulär var "*No Way to Treat a Lady*" med Rod Steiger som teatralisk mördare av ensamstående damer - en svart thrillerkomedi av det mest burleska och makabra slaget, kanske intressantare som komedi än som övertygande drama - liksom Stanley Donens "*Charade*" med Audrey Hepburn och Cary Grant.

Orson Welles' "*Touch of Evil*" med honom själv som filmhistoriens mest praktfulla mänskliga monstrum till överkorrumperad poliskommissarie förblir oöverträffad i sitt slag liksom Sidney Lumets hemiska internatskoleinteriör "*Child's Play*" där lärare och elever förföljer varandra till döds (alltså två lärare mot varandra och deras elever mot varandra) med nästan fler offer än överlevande - tre lärare går åt, däribland James Mason, den mest suspekta och oskyldiga.

"*Jackson County Jail*" från 1976 var en intressant kritisk studie av rättssystemet i USA, där Yvette Mimieux som vacker nyskild respektabel dam råkar illa ut när hon får sin bil stulen av två unga liftare, blir inlåst i finkan då hon med bilen även förlorat sin legitimation, där blir våldtagen under natten av lokalpolisvikarien, som hon lyckas slå ihjäl, varpå den dödsdömde livsfarlige medfångnen Tommy Lee Jones rymmer med henne. Hela det amerikanska rättssystemet utsätts för en hälsosam avklädning där den farligaste av alla fångar, Tommy Lee Jones, framgår som den enda hederliga amerikanen. Han mördas naturligtvis till slut av polisen, medan Yvette Mimieux kvarstår för publiken som ett hälsosamt och oförglömligt vittne som sett allt.

Få såg väl den intressanta australiensiska "*Blood Oath*" med Bryan Brown som städare i ett japanskt fångläger efter andra världskriget med diverse dolda massakrer

nedgrävda i djungeln. Filmen var ytterst intressant som dokumentär skildring av den japanska krigsmentaliteten, som den kunde kartläggas efter kriget men inte åtgärdas.

John Hustons "*The MacIntosh Man*" var ingen datorfreak utan dubbelspion som spionerade på spioner för spioners räkningar men blev utspionerad själv på Irland och Malta, vilket dock en annan spion kunde åtgärda genom allmän massaker. Tjaha. Bättre kunde John Huston i synnerhet på Irland.

Dock får vi inte glömma den viktiga och klassiska "*The Emerald Forest*" av John Boorman 1985 om exploateringen av Amazonas, också den mest värdefull som film då dess historia om ingenjörsgossen som kidnappas och uppfostras av indianerna har inträffat i verkligheten. Mera om dessa indianer längre fram.

Paul Theroux' muntra tågresor

Han har skrivit två mycket läsvärda böcker om sina oändliga tåguffarresor. Den första är den intressantaste och heter "Den stora järnvägsbasaren" och handlar om hans tre månader långa resa från London med Orientexpressen genom Europa till Istanbul, genom Turkiet, Iran, Afghanistan och Pakistan till Indien, med en utstickare ner till Ceylon, vidare genom Burma och Thailand till Laos, som väl är resans höjdpunkt, och genom Vietnam under slutskedet av amerikanernas krig där (1974) för att helt hoppa över Kina och fortsätta från Japan med transsibiriska järnvägen tillbaka över Hoek van Holland till London. Boken är unik i sitt slag och alltigenom underbart underhållande med nya intressanta personmöten och situationer på nästan varje sida.

Den andra heter "Den gamla patagoniska expressen" och beskriver en liknande resa från New York ner över Mexico, Centralamerika, Colombia, Ecuador, Peru, Bolivia och Argentina ända ner till dess yttersta järnvägslinje i Patagonien. Denna resa har en annan stämning och är mera vemodig. Mänskorna är enklare, förhållandena fattigare, han åker tredje klass nästan hela vägen ner, och resan slutar inte, som järnvägsbasaren, där den började med lust att sedan börja om från början igen, utan vid världens ände av idel ödslighet och tröstlöshet. Man får ingenting veta om återresan, men man får ett ganska bestämt intryck av att författaren (född 1941) här inte kände samma entusiastiska lust för att göra om samma resa från början igen.

Båda är dock lika läsvärda för sina intressanta mänskliga iakttagelser, sin mycket underfundiga humor och framför allt för sitt förstklassiga underhållningsvärde. Dessutom får man mycket värdefull information om Asien och Sydamerika.

Han har skrivit åtskilliga andra romaner, som vi förmodligen tar i tu med så småningom. Det var han som skrev "Moskitkusten" om Nicaragua som filmades med Harrison Ford.

Nya Himalayaturer, del 3: Till Rishikesh

Bussen gick från Dharamsala 19.30 och var en direktbuss till Dehra Dun. Resan var på cirka 850 kilometer, och Dehra Dun nåddes enligt tidtabellen klockan 10.30 efter 15 timmar. Det var en vanlig indisk landsvägsbuss med hårda sitsar, inga bagagehyllor, tjockt med folk som stod i gången hela resan, och annat dylikt.

Med på denna bussresa var två mycket långhåriga insnöade flum-tyskar, som liksom jag skulle till Rishikesh. Det uppstod problem med dem under färden, ty de hade tagit två av platserna längst fram till vänster bredvid chauffören i besittning, som det var förbjudet att sova i, vilket förbud de envisades med att ständigt trotsa. De trodde att konduktören och chauffören bluffade när dessa ständigt förbjöd dem att sova, fastän grälen och förmaningarna mot deras sovande ständigt upprepades med beundransvärt tålmodig tjatighet. Det var ingen bluff, utan det var förbjudet att

sova på de platserna av den logiska anledningen, att om de somnade och ramlade av sitsen kunde de äventyra körningen genom att exempelvis blockera bromsen. De envisades med att fortsätta somna, och varje gång blev de väckta under samma förmaningar. Så förflöt deras hopplösa natt.

I Dehra Dun envisades de med att vilja ta långa drinkar och pausera, medan jag ville rycka med dem genast till Rishikesh, då jag visste att Dehra Dun inte var något drägligt ställe för sådana som vi. Det var här jag med Tony begick vårt första misstag under februariresan, vilket kanske utlöste alla de andra. När vi kom till Dehra Dun tog vi in där på resans eländigaste hotell (*Akash Deep*) i stället för att omedelbart fortsätta till Mussoorie. Hade vi kommit till Mussoorie hade vi sluppit bli beroende av hotellet i Dehra Dun, vi hade kunnat ha desto trevligare desto längre i Mussoorie i stället, som kanske var vår gemensamma resas höjdpunkt, och Tony hade kanske sluppit bli sjuk, och så vidare.

Som väl var fick jag loss de båda långhåriga insnöade flum-tyskarna, och den förhållandevis korta bussresan till Rishikesh (43 kilometer på 1 1/2 timme) blev oförglömlig genom de äventyrliga flodkorsningarna. En bro var skadad och så bräcklig, att inga bussar och lastbilar släpptes över den, utan dessa fick i stället köra genom vattnet längs improviserade vägar och vadställen. Bussen körde genom hundratals små strömmar korsande hit och dit i en imponerande labyrint av improviserade vägar. För varje ny flodfåra som plöjdes igenom med gasen i botten skrek alla barnen i bussen av jublande förtjusning.

I Rishikesh visade jag de båda långhåriga insnöade flum-tyskarna mitt hotell där, the Tourist Rest House, världens kanske bästa hotell i norra Indien, som dessutom var billigt med ljuvlig trädgård och perfekt restaurang. Tyskarna tittade surmulet på ett rum och sade sedan att de också ville titta på andra hotell innan de bestämde sig. De försvann och kom inte tillbaka. Troligen ångrade de sig men hittade sedan inte vägen tillbaka. De skulle så småningom till blomsterfestivalen i Pushkar efter att ha flummat vid Ganges i några dagar.

Paradismiljön vid Rishikesh kan inte beskrivas. Den är helt enkelt fullkomlig, särskilt vid mitt hotell *par préférence* Rishilok eller the Tourist Guest House, tidigare the Tourist Bungalow, i stadens norra utkant på en liten höjd med en underbar trädgård och en förnämlig restaurangservice, som man kan njuta av i trädgården om det behagar. Där kan man slappna av och filosofera, duscha och sträcka ut sig och prata bort tiden med andra tacksamma västerlänningar.

Men mitt viktigaste göromål i Rishikesh var att söka upp min unge vän från senast, Harish, vilket inte var så lätt, då min hotellvärd bara visste att adressen låg utanför staden. I stekande middagssol gick jag ändå ut på jakt, frågade mig fram, gick för långt, övervägde att ge upp och råkade just då befinna mig på rätt gata, när jag för tredje gången frågade och gav saken en sista chans. Gatunumret var "28/4 lane 4", och varken gatunamn eller siffror var utsatta. Till slut såg jag dock nummer 29/2, varför jag dök in där och frågade i ett telefonservicekontor. Mannen där tillkallade en annan man, som råkade komma förbi där just då, och som råkade vara - Harish egen fader.

Han tog mig genast hem till sig, och vi hade ett långt givande samtal tillsammans, varunder jag fick träffa hans underbart vackra fru, hans andra äldre son och hela släkten med hela vänskapskretsen. De ville prompt att jag skulle stanna på både lunch och middag, men jag avböjde lunchen och föreslog att jag skulle återkomma senare, när Harish kommit hem från skolan. Det var svårt att få dem att acceptera detta. De ville helst att jag skulle stanna där och inte lämna deras hus på minst två dagar.

Klockan halv 5 fick jag träffa Harish, när jag återkom punktligt på överenskommen tid. Han är tretton år och har en lektion i engelska varje dag i skolan, det är fem timmar i veckan. Just nu har han börjat studera "*As You Like It*",

som han tycker är mycket svår. Han har även en engelsk antologi som lärobok med bara engelsk poesi.

Tre brev hade han skrivit till mig sedan jag senast tillskrivit honom, men han hade inte avsänt dem, då jag meddelat min förestående ankomst till Rishikesh. Vi hade en mycket angenäm afton tillsammans med hela familjen och hela vänkretsen, och där finns alltså en hel koloni av människor i Rishikesh som läser den engelskspråkiga upplagan av *"The Free Thinker"* med stort intresse.

Hans äldre bror körde mig hem på sin scooter, och då fick Harish följa med och titta på mitt rum med dess ringa inventarier. Harish har skött vår kontakt högst korrekt och exemplariskt och tar den mycket seriöst. Det egendomliga med honom är att han har ett egyptiskt utseende med lång haka och långt bakhuvud, vilket ingen annan i hans familj har. Det första intryck jag fick av honom, när han spontant tilltalade mig på gatan i Rishikesh i februari, var, att det här var en ung och begåvad prins. Hans far medgav att han är mycket intelligent.

Här har vi alltså en av mina indiska rötter: en direktkontakt i Rishikesh med både det ur-indiska och Indiens framtid. En intressantare förpliktelse kan man knappast ha.

De tre viktigaste böckerna om Tibet

Av de gamla klassikerna är väl de tre viktigaste Heinrich Harrers "Sju år i Tibet", Alexandra David-Néels "Bland mystiker och magiker i Tibet" samt Anagorika Govindas "De vita molnens väg". Alla tre handlar om tiden före 1950. Heinrich Harrer berättar direkt från det intakta Lhasa, Alexandra David-Néel berättar från hela östra Tibet, medan Anagorika berättar om hela västra Tibet. Dessa tre böcker är absolut omistliga för den begynnande tibetologen.

De tre viktigaste moderna böckerna om Tibet skulle vi vilja rekommendera såsom John Avedons *"In Exile from the Land of Snows"*, en nästan episk och uttömmande skildring, som inte förtiger någonting om hela Tibets öde 1950-1979; som nummer två Michel Peissels *"Les Chevaliers de Kham"* om Tibets omfattande gerillakrig mot kineserna 1956-1974, som mest utgick från det östliga Kham, - hans bok är den enda omfattande dokumentationen av detta oändligt heroiska och tragiska gerillakrig under de mest omänskliga tänkbara omständigheter; och den tredje skulle vara den helt dokumentära *"Tibet - the Facts"* utgiven i Dharamsala 1984, den tredje reviderade upplagan 1990 under Paul Ingrams redaktion. Här belyses framför allt Kina, dess tankesätt, meningen med dess politik, hur Kina fungerar, utom många andra faktorer, som inte står i några andra böcker. Den är ofullkomligt skriven, framför allt i dess interpunktion behöver mycket korrigeras och förtydligas, men den är fullständigt äkta. Förhoppningsvis skall man väl snart kunna få tag på den även i Sverige och inte bara i Dharamsala och England.

Fotnot. Michel Peissel reser fortfarande omkring och upptäckte i höstas i nordöstra Tibets okända utmarker bland annat en hittills helt okänd hästras; så mycket är ännu att vänta av denna Tibetpionjär kanske framom alla andra.

Folket som mänskligheten offrade

Under julen sändes i TV en serie i nio delar om Amerikas indianer. Serien utlovades i repris under våren, vilket vi ännu inte har sett något av. Historien berättade i avsnitt efter avsnitt samma tragedi om och om på nytt hur indianerna tog emot de vita, trodde på dem, blev förrådade, frantagna sina länder och utrotades, stam efter stam, i stat efter stat, ständigt längre västerut, tills nästan alla indianer liksom nästan alla bufflar var utrotade. I de krig som då och då förekom var det alltid

indianen som berömde den vite mannens mod och tapperhet och som ärade honom när han stupade, medan den vite ständigt bara gick fram med svek, mord och våldtäkt enligt mottot "den ende gode indianen är den indian som är död".

Det märkliga var, att under dessa tre hundra år (1600-1900) var det aldrig en enda vit man som tog indianerna i försvar mot de vitas övergrepp. Inte ens Abraham Lincoln gjorde mer för indianerna, när de kom inför honom och belyste den rättslöshet de utsattes för, än att ge dem en amerikansk flagga som tecken på hans välvilja. Det trehundraåriga rasistiska utrotningskriget mot indianerna bestod från början till slut av metodisk och beräknande grymhet, vare sig engelsmännen gav dem pälsverk impregnerade med smittkoppsbakterier som skydd mot vintern, amerikanerna slöt fred med dem för att kunna överfalla dem och utplåna dem om natten, hela stammar evakuerades och flyttades bara för att de skulle dö - inga mänskliga rättigheter där inte, inga Röda Kors-konventioner och minst av allt någon kristlighet, fastän kristendomen anfördes som den egentliga föranledningen.

Och detta utrotningskrig pågår ännu idag. I John Boormans film "*The Emerald Forest*" ("Amazonas") framgick det att det 1985 fanns 120,000 indianer kvar i Amazonas sedan 3,880,000 hade expedierats bl.a. genom napalm-bombning.

Forskning visar att det finns släktskap mellan Amerikas indianer, eskimoerna och många asiatiska folk, främst tibetanerna, som är mycket lika Navajo- och Hopi-indianerna i Arizona. Även dessa folk har utsatts för rasistiskt utrotningskrig som pågår ännu idag. Av cirka 6 miljoner tibetaner har bevisligen 1,2 miljoner dödsats direkt eller indirekt av kineserna, tvångssterilisering och sinofiering av tibetanerna och deras land pågår alltjämt, då Kina vidhåller sin ockupation av Tibet och Öst-Turkestan utan att just många i världen protesterar, såsom England och Indien beslöt att tåga och samtycka redan 1950, när kommunist-Kina först ockuperade det fria Tibet, som då varit fritt och självständigt i nästan 40 år.

Forskning visar även att indianer och tibetaner har insikt och kunskap om naturen som vetenskapen saknar och som övergår normalt mänskligt förnuft, en sorts högre vishet, som är nog så åtråvärd men som ingen lär tillgodogöra sig med att utrota innehavarna eller deras kultur.

I dessa dagar är massmedia fulla av Olof Palme och dennes insatser för världen, hans internationella engagemang och idealism, hans stöd för tredje världen och så vidare. Han må ha pläderat för Cuba och Vietnam, för Sydafrikas färgade och för hur många förtryckta folk som helst, men aldrig att han sade ett enda ord om Tibet, för tibetanerna eller mot Kina, fastän Kinas ockupation av Tibet fortgick under de 35 sista åren av hans liv och alltså under hela hans karriär.

Årets resplaner

Efter en längre tids ohälsa (troligen "Mycoplasma", en sorts lung- och öronsvamp, en typisk infektionssjukdom som resenärer får av att stanna hemma för länge,) har det blivit nödvändigt med en vårresa (troligen 10 mars) ner till Medelhavet fastän vi egentligen varken har tid eller råd. Troligen inställs Ladakh-resan i maj, som då uppskjuts ett år. Efter Finland i juni (obligatoriskt!) blir det en Budapestresa i juli med GSS, varefter det blir spännande att se vad det blir av årets nya försök att uppnå Kailas i västra Tibet. En trolig medelhavsresa i september kan därefter bli nödvändig för återhämtning av hälsan. Sedan blir det väl Indien igen i vanlig ordning i oktober-november, så vår närvaro i Göteborg i höst lär bli minimal - allt förstås med reservation för totala ändringar.

Göteborg den 29 februari 1996.

Detta är det resurslösa Letnany-förlagets fjärde publikation.